

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства
Кафедра української літератури

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК СВІТОВИЙ ФЕНОМЕН

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальностей 014.01– Середня освіта (українська мова та література),
Для групи УП-18
(Шифр за ОПП: 2.2.1.3в)
035.01 – Філологія (українська мова і література)
для групи УУ-18
(Шифр за ОПП: 2.2.1.3в)

Дніпро
2018 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Дніпровський національний університет імені
Олеся Гончара

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Гонюк О.В., к. філол. н., доц.

Обговорено та схвалено науково-методичною комісією за спеціальностями
014.01 – Середня освіта (українська мова та література), 6.020303 Філологія
(українська мова і література)

31.08. 2017 року, протокол №1

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Українська культура як світовий феномен» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 035.01 «Філологія (українська мова і література)» та 014.01 «Середня освіта (українська мова та література)».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є українська культура – сукупність матеріальних і духовних цінностей, що вироблені попередніми поколіннями та виробляються зараз на теренах України.

Міждисциплінарні зв'язки: для вивчення спецкурсу необхідні знання студентів з дисциплін «Історія світової культури», «Історія української літератури».

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Феномен культури.
2. Культура України від найдавніших часів до кінця XVI століття.
3. Культура України XVII – XVIII століть.
4. Культура України XIX – XXI століть.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу – формування у студентів системи знань про основні поняття національної культури в розвитку світового співтовариства; повернення до витоків українського народу та до загальнолюдських цінностей; розкриття багатства української культури крізь призму духовних та матеріальних здобутків, витворених протягом багатьох століть українцями та представниками інших національностей.

Вивчення даної дисципліни допомагає молодому поколінню пізнавати не тільки історію української культури, а й усвідомлювати власну національну самобутність та глибинні зв'язки зі світовою культурою з більш успішною інтеграцією у світовий простір.

1.2. Завдання:

Серед основних **завдань** навчальної дисципліни є:

- розширення гуманітарної підготовки студентів, підвищення творчої активності майбутніх фахівців шляхом здобуття знань про специфіку української культури та мистецтва
- етапи історичного розвитку української культури та мистецтва .

Дисципліна забезпечує естетично-філософське розуміння системного зв'язку усіх складових, що формують духовні цінності та якості людини й виховують молодих українців у дусі кращих національних традицій.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен:

- вивчити основні типи української культури, закономірності їх функціонування;

- виокреслити основні етапи та тенденції розвитку української культури (Давній час; епохи середньовіччя і Відродження; Новий час; Новітній час);
- дослідити основні досягнення української нації у різних галузях культурної діяльності (наука, техніка і освіта, література, мистецтво);

Студент повинен вміти:

- аналізувати явища та пам'ятки культури, орієнтуватися у головних проблемах та поняттях культурології;
- оцінювати той чи інший культурний артефакт з естетичної точки зору.

Студент також повинен усвідомити необхідність збагачення свого духовного світу шляхом читання художньої літератури, відвідування музеїв, театрів, інших культурних установ, підвищити свій загальнокультурний рівень, удосконалити естетичний смак, збагатити духовний світ і моральні якості.

Цей курс збагатить допоможе глибше познайомитись з культурною спадщиною українського народу, пізнати джерела національної культури.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 92 години/3,0 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Феномен культури.

Тема 1. Загальна характеристика дисципліни.

Історія української культури – наука про сутність та закономірності розвитку культури українського народу. Становлення культурологічної думки. Мета, завдання та предмет дослідження курсу. Структурна цілісність української культури. Аксиологічний та антропологічний підходи до вивчення української культури. Співвідношення понять культура і цивілізація. Функції культури. Основні теоретичні концепції походження культури (циклічна, еволюціоністська, антропологічна, філософська, революційно-демократична). Раціональне та ірраціональне, синхронне та діахронне у культурологічному дослідженні. Поняття «культурного регіону». Характеристика основних культурних регіонів (Арабо-мусульманського, Африканського, Далекосхідного та Європейського регіонів).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Культура України від найдавніших часів до кінця XIV століття.

Тема 1. Культура східних слов'ян дохристиянської доби.

Особливості та загальні риси культури східних слов'ян. Безперервна зміна численних поколінь, кожне з яких освоювало і користувалось усіма здобутками культур своїх попередників, робило свій внесок у культурну спадщину. Мізинська культура. Трипільська культура. Скіфо-сарматська культура. Черняхівська та зарубинецька культури. Первісна культура східних слов'ян. Вплив античної культури на давніх слов'ян. Релігія та міфологія давніх слов'ян. Пантеон язичницьких богів. Писемність давніх слов'ян. Дохристиянський світогляд і слов'янські вірування. Ремісничя та побутова

культура східних слов'ян. Народна творчість слов'ян (календарна та обрядова поезія). Казки, легенди, перекази як відображення уявлення про світ східних слов'ян.

Тема 2. Культура Київської Русі.

Християнізація Русі і її наслідки для розвитку культури. Писемність Київської Русі. Кирило і Мефодій. Сфери вживання церковнослов'янської та давньоруської мов. Освіта, літописання й література Київської держави. Два джерела писемної літератури – усна народна творчість та християнська традиція. Билинний епос. Перекладна література. Архітектура і образотворче мистецтво Київської Русі. Поширення хрестово-купольного планування соборів. Іконопис та монументальний живопис (фреска і мозаїка). Книжкова мініатюра. Ювелірні вироби. Передумови виникнення музично-театральної культури. Народна творчість Київської Русі. Особливості народної пісні. Культура Галицько-Волинської держави як спадкоємиці Київської Русі.

Тема 3. Культура польсько-литовського періоду.

Умови розвитку культури у цей період. Церковне життя. Роль православ'я в культурному та релігійному житті. Виникнення громадсько-церковних організацій – братств. Їх роль у боротьбі проти католицького наступу. Ідейний вплив Реформації на українську культуру. Полонізація української знаті. Виникнення і поширення книгодрукування. Діяльність Івана Федорова. Сфера освіти, розвиток жанрів полемічної літератури. Сім «вільних» наук. Поява Острозької Біблії. Активна діяльність стаціонарних і пересувних друкарень. Крім релігійних книг, були також календарні книги, підручники та наукові трактати. Берестейська унія та її наслідки. Творчість Івана Вишенського. Поділ українців на дві конфесії. Негативні та позитивні наслідки цієї доби.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III. Культура України XVII – XVIII століть.

Тема 1. Культура козацько-гетьманської доби.

Суспільно-історичні умови формування й розвиток культури козацької доби. Козаччина як феномен української культури. Розвиток освіти і науки за козацько-гетьманської доби. Поширення шкільної освіти. Діяльність мислителів-філософів Ф. Прокоповича та Г. Сковороди. Великодня драма (біблійні теми поєднуються із сюжетами буденного життя), історичні та моралістичні спектаклі. Козацькі літописи. Специфічні риси стилю «українського бароко». Два напрямки у кам'яному культовому будівництві. Розмаїття архітектурних форм (поєднання європейських досягнень з традиціями народної дерев'яної архітектури). Розвиток живопису (багатий декор, позолота, складна композиція поєдналися із традиціями народної творчості). Створення нових художніх шкіл. Розвиток пейзажу, портрету, жанрової картини. Провідний жанр музики – багатоголосий партесний спів. Поява вертепу і шкільної драми. У живопису, графіці і скульптурі перехід до реалістичного зображення з виразними демократичними елементами. Парсунний портрет. Києво-Могилянська та Острозькі академії в культурному житті України та Європи.

Тема 2. Культура України XVIII століття.

Особливості розвитку культури XVIII століття. Освіта і книгодрукування. Література та усна народна творчість. «Енеїда» Котляревського. Театр і музика. Становлення української професійної художньої школи. Архітектура і живопис. Будівництво полкових і сотенних церков та канцелярій, шпиталів та шкільних будинків при них. Два типи храмових споруд у XVIII столітті (ті, що відображають європейські традиції і ті, що є результатом власне українських ідей будівництва). Активний розвиток палацової архітектури. Хрещаті церкви. Провідна сфера живопису – розпис іконостасів. Відродження граверства. Розвиток світського живопису, особливо портрету. Для XVIII століття характерний розвиток світської музики. Створення в Києві міської капели, музичної школи та музичного цеху. Виникнення класицизму в українській культурі і його особливості. Григорій Калиновський і початок української етнографії. Поширення романсів та народних пісень.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV. Культура України XIX – XX століть.

Тема 1. Культура України в першій половині XIX століття.

Умови розвитку культурного процесу XIX століття. Початок українського культурного відродження. Постать Т. Г. Шевченка в українському культурному народному русі. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства та «Руської трійці». Відкриття Київського університету. Зростання інтересу до національної історії. Мистецтво першої половини XIX століття. Зростання ваги природничих наук. Становлення української науки. Поширення жанру опери. Поява перших симфоній. Розвиток українського національного театру. Перші постановки українських драм («Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник») на сцені Полтавського любительського театру. Перша збірка українських народних пісень «Досвід збирання старовинних малоросійських пісень». Побудова оперних театрів у Львові, Києві та Одесі. Художні напрями і стилі.

Тема 2. Культура України в другій половині XIX століття – початку XX століття.

Умови розвитку культурного процесу в Україні. Поява модерністської течії в українській культурі. Особливості мистецтва другої половини XIX століття. Реалізм як напрямок мистецтва. Театр українських корифеїв. Освіта і наука. Рух «передвижників» – пересувних художніх виставок, його українські представники. Розвиток побутового, історичного, портретного та пейзажного жанрів живопису. Творчість Марії Башкирцевої, А. Куїнджі, М. Пимоненка, братів Мурашків, Т. Шевченка, І. Айвазовського. Розвиток реалістичних тенденцій у скульптурі. Внесок Миколи Лисенка в розвиток музичної культури. Стрілецькі пісні. Українська республіканська капела. Початок кінозйомок. М. Лисенко і київська музично-драматична школа. Стаціонарний театр М. Садовського. І. Мар'яненко і Товариство українських акторів.

Тема 3. Культура України XX – XXI століття.

Соціально-політичне життя XX століття. Культура України за радянських часів. Політика «українізації». Українська культура у період сталінізму, у воєнні та повоєнні роки. Феномен шістдесятництва в українській культурі. Культура незалежної України. Вплив науково-технічної революції на розвиток

науки. Загальний огляд української музичної й хореографічної культури ХХ-ХХІ століття. Стан освіти й науки. Розвиток нових жанрів і стилів у живопису. Розвиток монументальної скульптури. Творчість Катерини Білокур та Тетяни Яблонської як представниць наївного примітивізму. Формування національного стилю в музичному мистецтві. Здобутки кіномистецтва. Розвиток постмодернізму. Сучасні музичні гурти. Розвиток українського балету. Досягнення української культури останніх років.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. – К.: МАУП, 1998. – 232 с.
1. Введение в культурологию / Под ред. Е. В. Попова. – М.: ВЛАДОС, 1996. – 336 с.
2. Історія української культури / За ред. І. Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994. – 656 с.
3. Історія світової культури. Культурні регіони: Навч. посібник / Левчук Л. Т. та ін. – К.: Либідь, 1997. – 430 с.
4. Крижанівський О. П. Історія стародавнього Сходу: Курс лекцій. – К.: Либідь – 1996. – 465 с.
5. Лекції з історії світової та вітчизняної культури / За заг. ред. Черепанової С. О., Фендрика Є. М., Яртися А. А. – Львів: Світ, 1994. – 496 с.
6. Лосев І. В. Історія і теорія культури: Європейський контекст. Навч. посібник. – К.: Либідь, 1995. – 224 с.
7. Меднікова Г. С. Українська і зарубіжна культура ХХ ст.: Навч. посібник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 214 с.
8. Подольська Є. А., Лихвар В. Д., Іванова К. А. Культурологія. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 392 с.
9. Полікарпов В. С. Лекції з історії світової культури. – К.: Основа, 1995. – 336 с.
10. Попович М. В. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 1999. – 728 с.
11. Скрипникова Л. В., Ефремова Ж. К. Основы мировой и украинской культуры. – Дн-ск: Арт-Пресс, 1997.- 300 с.
12. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Підручник / Горбач Н.Я. та ін. - Львів: Каменяр, 1992. – 166 с.
13. Українська культура: Лекції / Упор. С. В. Ульяновська. – К.: Либідь, 1993. – 592 с.

Допоміжна

1. Г. П. Євсєєва, Г. Г. Кривчик. Українська та зарубіжна культура: Матеріали до підручника. Ч.1. – Д, 1999. – 13 с.
2. Г. Г. Кривчик, О. В. Щербакова. Світова та українська культура: матеріали до підручника. Ч.2. – Д, 1999. – 21 с.

3. В. А. Бабенко, В. С. Алефіренко, Г. П. Євсєєва. Світова та українська культура: Матеріали до підручника. Ч.ІІІ. – Д, 2002. – 45 с.
4. Г. Г. Кривчик, О. В. Щербакова. Світова та українська культура: Матеріали до підручника. Ч. ІV. – Д, 1999. – 31 с.
5. Г. Г. Кривчик, О. В. Щербакова, Ю. Е. Яворський. Культурологія: Матеріали до підручника. Світова культура ХХ – поч. ХХІ ст. – Д, 2004. – 34 с.
6. Г. Г. Кривчик, В. С. Акімова. Світова та українська культура: Матеріали до підручника. Ч. VІІ. – Д, 2004. – 26 с.
7. Г. Г. Кривчик, В. С. Алефіренко. Українська культура ХVІІ – ХІХ ст.: Матеріали до підручника. Ч. V. – Д, 1999. – 45 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: диф.залік

- 5. Засоби діагностики успішності навчання:** опитування на практичних заняттях (з урахуванням матеріалу для самостійного опрацювання), які відбуваються у формі дискусії, стислої доповіді, бліц-опитування; завдання для самостійної роботи – опрацювання теоретичних питань, конспектування наукових праць, підготовка відеопрезентації.